

På ovarial-cancerfronten intet nytt!

Frank G Lawton, Jan P Neijt, Kenneth D Swenerton, eds. **Epithelial cancer of the ovary**. 299 sidor. London: BMJ Publishing Group, 1995. Pris £ 47. ISBN 0-7279-0851-0.

Recensent: med dr Henric Malmström, gynekologiska kliniken, Universitetssjukhuset, Linköping.

Hög incidens, sena initialsymtom, svårighet att uppnå kirurgisk tumörfrihet samt relativt ineffektiv behandling av residualtumör med ty åtföljande hög mortalitet är karakteristiskt för epithelial ovarialcancer.

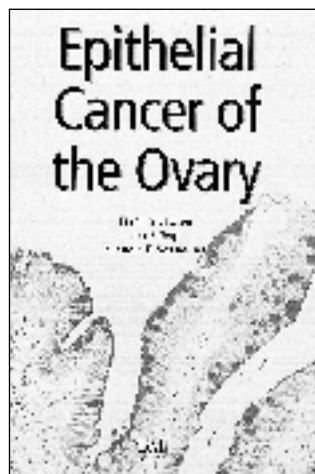
Internationell sammanfattning

I boken »Epithelial cancer of the ovary» har 35 författare från åtta länder på 299 sidor försökt att sammanfatta gårdagens forskning och »state of the art». I referenslistorna finner man hela 1 074 referenser. I boken presenteras följande översiktstilar: Perspektiv på mortalitet; Histopatologi vid tidig ovarialcancer; Tumörbiologi; Screening; Prevention; Familjär ovarialcancer; Prognostiska faktorer; Borderline-tumörer; Responsbedömning; Recidivbehandling; Kemoterapi; Nya behandlingsmodeller; Strålbehandling; Immunterapi; Tithålskirurgi; Äggledarcancer; Livskvalitet och terminalvård.

Annorlunda bok

Det stora antalet författare till boken speglar det mångfasetterade problem som omhändertagandet av dessa patienter utgör – från diagnos till (sannolik) död i sin sjukdom. Författarnas namnkunnighet borde borga för hög kvalitet och intressant läsning. Men finns det plats för ytterligare en bok om ovarialcancer på hyllan? Första omdömet man får av boken är att detta är en annorlunda bok som är användbar även för icke-specialister.

Kapitlet om tumörbiologi är viktigt för vår förståelse för prognostiska faktorer. Två andra viktiga kapitler handlar om borderlinetumörer samt immunterapi, det senare är dock alltför omfattande (hela 28 sidor!) och inte helt uppdaterat. Laparoskopisk operationsteknik är etablerad på vis-

sa kliniker och mycket intressant även inom gynekologi, men det torde dröja innan den kan få större betydelse inom onkologin, och vi får avvakta pendelns stabilisering – kapitlets författare får ses som en förrespråkare för denna verksamhet. Kapitlet om palliativ vård känns viktigt på ett basalt plan och borde läsas av de flesta inom vården.

Överlappningar ur olika perspektiv

En del överlappningar i boken är oundvikliga, men dessa är vinklade från olika perspektiv och känns därför inte speciellt störande. Rena fel är sällsyntheter.

Att omhändertagandet av dessa patienter kan variera från land till land är också självklart – jag förmodar att det är få kliniker som postoperativt övervakar timdiuresen under 72 timmar!

Visst hade man önskat finna något om resistensutveckling, dosintensitet, systemutveckling vid kemoterapi och inte minst intraperitoneal behandlingsteknik och dess resultat vid ovarialcancer! Och visst kunde man önskat ett mer uttömmande kapitel om strålbehandling. Kanske kommer dessa kompletteringar i en senare upplaga!

Det viktigaste om det mesta

Sammanfattningsvis är det en lättläst, innehållsrik bok, som täcker det viktigaste om det mesta nya (och gamla) i sin genre och som tål att läsas av såväl studenter och andra samtänger ovarialcancerproblematiken. •

NYA BÖCKER

En god introduktion i samhällsmedicin

Bo J Haglund, Leif Svanström. **Samhällsmedicin – en introduktion**. 2:a uppl. 339 sidor. Lund: Studentlitteratur, 1995. Pris ca 480 kr. ISBN 91-44-18052-7.

Recensent: professor Peter Allebeck, socialmedicinska avdelningen, Vasa sjukhus, Göteborg.

Intresset för samhällsmedicin och folkhälsoarbete har ökat starkt under de senaste åren. Samhällsmedicinska enheter eller motsvarande (flera har bytt namn till folkhälsoenheter) finns i alla landsting. Många kommuner och kommundelar har hälsoråd, där både politiker och tjänstemän från olika förvaltningar ingår. Hälsoplanerare, hälsoupplysare och andra nya befattningar har inrättats för att driva praktiskt folkhälsoarbete i landsting och kommuner.

Behovet av utbildning och kompetensutveckling inom detta område har ökat, och utbudet av kurser för att tillgodose detta behov har också vuxit. Bo Haglund och Leif Svanström har skrivit flera läroböcker, mer eller mindre skraddarsydda för de utbildningspaket som de själva varit aktiva i att ta fram.

Utökad andraupplaga

»Samhällsmedicin – en introduktion» kommer nu ut i en andra upplaga. Den är väsentligt utökad och förbättrad sedan första upplagan, men en fråga inställer sig redan i förordet. Författarna påpekar att när de för några år sedan började arbeta på den andra upplagan växte i stället en annan bok fram: »Folkhälsovetenskap – en introduktion» som trycktes 1992.

Den boken var, menar de, för omfattande för att passa som introduktionsbok i samhällsmedicin, varför behov fanns av en ny upplaga av »Samhällsmedicin – en introduktion». Denna bok är på 330 sidor medan »Folkhälsovetenskap – en introduktion» är på 380 sidor.

Stil, språk och inriktning är mycket likartade i böckerna. Innehållet överlappar delvis, och flera tabeller och figurer är identiska i bägge böckerna. Om man vill använda någon av dessa böcker till en introduktionskurs i samhällsmedicin eller folkhälsovetenskap är det inte alls självklart vilken man bör välja.

Bägge lämpar sig väl för introduktions- och översiktsskurer i dessa ämnesområden. Med utgångspunkt i syfte, målgrupp och annan litteratur bör man bläddra noggrant i bägge böckerna innan man sätter upp en av dem som kursbok.

Enhetligt och balanserat

I »Samhällsmedicin – en introduktion» sägs samhällsmedicin helt adekvat vara dels ett kunskapsområde som innefattar sambandet mellan samhällsstruktur, miljö och befolkningens hälsotillstånd, dels de färdigheter som krävs för att i hälso- och sjukvårdens praktik medverka i förebyggande arbete. Det är med nödvändighet ett tvärvetenskapligt kunskapsområde, vilket innebär att det ligger nära till hands att skriva en lärobok i antologiform, som Lennart Köhlers lärobok i samhällsmedicin från början av 1980-talet.

Haglund och Svanström är enda författare till denna bok, liksom författarnas tidigare nämnda. Detta har den klara fördelen att boken får enhetlig stil och balanserat format, men med risk för att vissa avsnitt uppfattas som något ytliga eller väl allmänna.

Hälsan i samhället

Boken inleds med några kapitel om hälsoutvecklingen i Sverige med koppling till samhällsutvecklingen i stort. Kortfattat, men föredömligt, beskrivs huvuddragen i hälsoutvecklingen globalt, med utgångspunkt i Världsbanksrapporten 1993.

Huvuddelen av boken tar upp riskfaktorer för respektive skyddande faktorer mot ohälsa, där några kapitelrubriker kan nämnas för att exemplifiera innehållet: Arbete och hälsa; Boende, grannskap och hälsa; Mat, fysisk aktivitet och hälsa; Socialt stöd och hälsa.

I några kapitel beskrivs tillvägagångssättet i samhällsmediskt arbete och metoder för prevention. De sista kapitlen behandlar hälso- och sjukvårdssystemet, och grunddragen i hälsoekonomi, som man med en mindre justering av fo-

kus kallar folkhälsoekonomi. En värdefull sammanställning görs över betydelsen av några grupper av hälso- och sjukvårdspersonal för det förebyggande arbetet: distriktsläkare, distriktsköterskor och barnmorskor.

Innehållsrik utan djupdykningar

För att vara en introduktionsbok är den påfallande innehållsrik, och det gedigna urvalet referenser ger den en god vetenskaplig förankring. Som antytts ovan kan man sakna några djupdykningar i specifika områden. Ingen fokusering görs på specifika sjukdomsgrupper. I boken om folkhälsovetenskap behandlas däremot i särskilda kapitel exempelvis hjärt-kärlsjukdom, olycksfall och psykiska störningar, vilket ger en konkretisering som ofta underlättar den pedagogiska framställningen av samhällsmedicinsk kunskap och arbetssätt.

Viss obalans i urvalet

Samhällsmedicin är som sagt ett omfattande tvärvetenskapligt kunskapsområde och arbetssätt, och en beskrivning av det utgår med nödvändighet från författarens intresse och profil. Flera sidor ägnas åt Folkhälsoinstitutet. Men jag kan inte hitta något omnämnande av Socialstyrelsen, inte heller Smittskyddsinstitutet, Försäkringskassan och några andra centrala aktörer i det samhällsmedicinska arbetet.

Vad gäller det lokala arbetet hade det varit naturligt att beskriva – mer än med något enstaka ord – exempelvis miljö- och hälsoskyddsnämnderna och socialtjänsten. Många kan möjligen finna en viss obalans i bokens uppläggning och fokusering. Ett urval måste dock göras inom ett så vitt ämnesområde, och intensionen kan knappast vara att denna bok ska utgöra enda läromedel i en samhällsmedicinsk kurs.

Bra bas för kurser

Flertalet avsnitt är mycket välskrivna, och en betydande förbättring har gjorts sedan första upplagan. Särskilt värdefullt är det att författarna tydliggör behovet av en god vetenskaplig bas för det förebyggande arbetet samt vikten av konkreta mål och strategier för olika förebyggande insatser, med koppling till utvärdering och hälsoekonomisk analys. Detta är i sig en god bas för introduktionskurser i samhällsmedicin och folkhälsoarbete. •

NYA BÖCKER

Har man hittat nyckeln till hälsans gåta?

Robert G Evans, Morris L Barer, Theodore R Marmor, eds. **Why are some people healthy and others not? The determinants of health of populations.** 377 sidor. Berlin–New York: Walter de Gruyter, 1994. Pris \$ 52.95. ISBN 3-11-014509-X.

Recensent: docent Raili Peltonen, medicine och kirurgi dr, filosofie dr, Nordiska Hälsovårdshögskolan, Göteborg.

R G Evans och M L Barer är professorer i hälsopolitik och T R Marmor »politices» doktor, professor i administrativ vetenskap. Medicine studerande, men även alla andra som är intresserade av hälsa, anges som målgrupp.

Jag hade stora förväntningar på boken. Kan den verkligen ge svaret på den hittills olösliga frågan om varför några är friska. Förväntningarna blir ännu större efter informationen om bokens syfte. »Syftet är att samla ihop den ofantliga mängd av kunskap som man skaffat sig om hälsans determinanter på olika vetenskapsområden». Redaktörerna hävdar även att boken fyller den lucka som uppstått då »litteraturen inte har sammanställts sedan Lalondes dagar», dvs 1974. Det är inte sant. Den finska socialepidemiologen Guy Bäckman t ex har skrivit en översikt på tre olika språk [Psychosocial environment and health. Åbo: Meddelanden från Häftelsen för Åbo Akademi, nr 100, 1984. Yksilö, lähiympäristö ja terveys, WSOY, 1987. Individ, närmiljö och hälsa, Helsingfors: Yliopistopaino, 1991.]

Boken består av fyra delar och omfattar tolv kapitel skrivna av 17 författare. Kapitlen är fristående och utgör ingen helhet.

Livsstilens betydelse

I inledningen beskrivs först skillnader i mortalitet mellan olika sociala klasser. Sedan följer en snabb övergång till den bekanta problematiken om sambandet mellan stress och hälsa. Frågan om vad som är

hönan och ägget i relationen socialklassstillhörighet och hälsa förblir obesvarad. Är ohälsa orsaken till eller en följd av låg social status?

I det andra kapitlet betonar R Evans och G Stoddart hur både individ- och miljörelaterade faktorer måste beaktas i diagnostik och behandling av sjukdomar. Det är väl självklart. Sjukvården kan till och med leda till en sämre folkhälsa om resurserna används för individcentrerat på den fysiska eller sociala miljöns bekostnad.

Bokens andra del, kapitlen 3–7, behandlar sådana kända teman som sambanden mellan hälsan å ena sidan och livshändelser samt sociodemografiska, genetiska och miljörelaterade faktorer å den andra. Boken återgår till gamla, upprepade gånger presenterade undersökningar kring förändringar i livssituationer, kultur-, köns- och ärftlighetsbetingade skillnader, A- och B-typernas karakteristika samt livsstilens betydelse.

Trots att ordet »healty» ingår i bokens namn, beskrivs ändå hälsan snävt genom sin motsats, sin negation. Man beskriver ett otal olika faktorer samband med sjukdom, inte med hälsa. På ett glädjande sätt poängteras dock betydelsen av interaktion. E Corin skriver att en social matris av en individ, en grupp eller en befolkning inte kan skäras ned till några index. Reciprocitet och processer är nämligen typiska för de företeser som vanligtvis inkluderas i en matris vid undersökningsanalys.

Praktisk hälsopolitik

Kapitlen 8–10 bildar bokens tredje del. Den handlar om praktisk hälsopolitik och inleds med en skildring av hälsopolitiken under de gångna decennierna. Författarna förundrar sig över att man försummat den socioekonomiska miljön i sökandet efter förklaringar till hälsobeteendet.

I det sista kapitlet presenterar Michael Wolfson realistiskt hur hälsopolitiken borde förverkligas på ett optimalt sätt. Det är viktigt att samla och analysera uppgifter både om befolkningens hälsa och samhällets strukturer och använda den kunskapen som grund för planering och beslutsfattande. Tyngdpunkten borde flyttas

från ett sjukdomscentrerat tänkande till hälsofrämjande arbete. Hälsopolitiken skulle förverkligas i dess egentliga mening. Wolfson erbjuder dock inte några hjälpmedel för att uppnå målet.

Social jämlikhet ger optimal hälsa

Till bokens positiva sidor hör det holistiska synsättet på hälsan och de faktorer som påverkar den. Hälsopolitiken måste stödja sig på en hälsomodell som inkluderar faktorerna på makronivå, kopplingarna till samhällsstrukturerna. Boken har ett klart budskap: Optimal hälsa uppnås endast genom social jämlikhet. Det finns dock ingenting nytt i detta i och för sig viktiga budskap. Ottawadokumentet och efterföljande nationella program innehåller samma budskap sedan 1980-talet.

Tvärvetenskaplig överblick

Författarna har satt sig in i sina respektive ämnesområden. Det bevisas av en referenslitteraturlista på 34 sidor. Det beklagliga är att resultatet blir så osammanhängande, vilket ofta är fallet med redigerade verk.

Boken ger en tvärvetenskapligt täckande överblick av faktorer som påverkar hälsa och ohälsa. Trots att frågan i bokens titel förblir obesvarad är den dock värd att läsa. •

Kan du anmäla läromedel på CD-ROM?

Allt fler förlag ger nu ut medicinska läromedel på CD-ROM, ofta parallellt med publicering i bokform. Läkartidningen kommer framöver att anmäla sådana produkter, och vi vill därför ha kontakt med fler anmälare som har tillräcklig erfarenhet av tekniken – och givetvis tillräcklig kompetens inom respektive specialitet – för att kunna anmäla CD-ROM-produktioner.

Även om vi i förlagskataloger etc fortlöpande söker efter nya intressanta produktioner, välkomnar vi tips om sådana nya verk.

Anmäl intresse genom att skriva några rader till bokredaktör Yngve Karlsson, Läkartidningen, Box 5603, 114 86 Stockholm.